

การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธ

A Buddhist Enhancement of Responsibility to Modern Society

จรัสลักษณ์ ทองโอฟาร

CHARATLUCK THONGORAN

หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhist Studies Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

louknok0507@gmail.com

Received: March 16, 2023 Revised: April 5, 2023

Accepted: April 9, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธ โดยศึกษาความรับผิดชอบต่อสังคม 4 ระดับ คือ 1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการเป็นพลเมือง 2) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว 3) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา และ 4) ความรับผิดชอบต่อมิตรสหาย โดยในสังคมยุคใหม่นี้มีปัญหาเรื่องการขาดความรับผิดชอบต่อสังคม 3 ประการ คือ 1) เห็นแก่ตัว 2) ไม่มีระเบียบวินัย และ 3) ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธด้วยหลักธรรมบุญกิริยาวัตถุโดยใช้รูปแบบ “LOVE Model” คือ 1) L เรียนรู้ประโยชน์จากการแบ่งปัน ลด ละ ความเห็นแก่ตัว 2) O ฝึกปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎระเบียบ 3) V ฝึกเจริญภาวนา คิทธิเคราะห และ 4) E เกิดดุลยภาพจิตปิติสุขจากการบำเพ็ญบุญ 3 ประการ เมื่อนำ LOVE Model ไปใช้ ย่อมก่อให้เกิดการเสริมสร้างจิตสำนึกของผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นเพราะสามารถพัฒนาจิตให้เจริญถึงระดับปัญญา และเป็นการสร้างประชากรที่มีคุณภาพออกสู่สังคมเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้วย

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง; ความรับผิดชอบต่อสังคม; ยุคใหม่เชิงพุทธ

Abstract

This paper attempts to study the Buddhist responsibility to modern society where four levels of social responsibility are needed: 1) responsibility to citizenship, 2) responsibility to the family, 3) responsibility to educational institutions, and 4) responsibility to friends. Because in the modern society the irresponsibility is caused by three problems: 1) selfishness; 2) lack of discipline, and 3) non-self-control. In this paper the enhancement of the Buddhist responsibility to modern society can be made through the model named “LOVE Model” as follows: 1) L means learning the benefit of sharing whereby unlimited selfishness, 2) O means observing the prescribed discipline, 3) V means vigilance and analyzing, and 4) E means endeavoring in being mindful whereby happiness can be made through the meritorious action. Once applied the mentioned model the Buddhist enhancement can be gradually because one’s mind is higher cultivated to the level of wisdom, living to the quality of people in society. Consequently, the lack of social responsibility to modern society is thereby solved respectively.

Keywords: A Buddhist Enhancement; Responsibility; The Modern Society

บทนำ

สังคมไทยนี้ถือเป็นสังคมชาวพุทธเพราะประชากรจำนวนกว่าร้อยละ 93 ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท อันมีหัวใจของหลักธรรมที่ผู้ศึกษาสามารถนำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาชีวิตได้ทุกรูปแบบ เพราะคำสอนมีความครอบคลุมในทุกแง่มุมของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยยุคใหม่ที่กำลังอยู่ในยุคไอที (Information Technology) กำลังมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ด้านอันส่งผลกระทบต่อโดยตรงในด้านคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่โดยส่วนรวม ซึ่งตรงกับข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ที่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสาเหตุของปัญหาความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยในยุคใหม่นี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วในการเข้าสู่สังคมยุคดิจิทัล ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมยุคใหม่นี้มีความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ขาดความอดทนอดกลั้น ไร้ระเบียบวินัย ฯลฯ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (วันที่สืบค้น 2 มกราคม 2566). แหล่งที่มา: [www. plan.bru.ac.th](http://www.plan.bru.ac.th),)

การเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อคนในสังคมยุคใหม่นี้ ควรนำหลักธรรมที่คนไทยส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีมาประยุกต์ใช้คือ หลักบุญกิริยาวัตถุอันเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ประกอบไปด้วย ทาน ศีลและภาวนา ซึ่งเป็นหลักแห่งการทำดี ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า ผู้หวังประโยชน์สุขควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น คือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ และควรเจริญเมตตาภาวนา ครั้นเจริญธรรม 3 ประการ ย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุขปราศจากการเบียดเบียนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 25 ข้อ 61 หน้า 416) ทั้งนี้การให้ทาน คือการเสียสละสิ่งของหรือทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้อื่นถือเป็นความดีที่ทำได้ง่ายและเป็นการลดความตระหนี่ ลดความเห็นแก่ตัว การรักษาศีลจะนำมาซึ่งความ

สงบสุขร่มเย็นเพราะเป็นการควบคุมทางด้านกายและวาจา ส่วนการเจริญภาวนาจะทำให้เกิดความร่มเย็นทั้งทางกายและทางใจต่อตนเองและผู้อื่น

จากที่กล่าวมาแล้วนี้ ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำหลักบุญกิริยาวัตถุมาบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาการขาดความรับผิดชอบที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ เพราะถ้าคนในสังคมยุคใหม่นี้ได้ศึกษาหลักบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง 3 ประการจนมีความเข้าใจอย่างถูกต้องถ่องแท้ ย่อมจะเสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมนั้นเข้มแข็งขึ้นจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตใจให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองและประเทศชาติซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไป

ความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่

การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น มนุษย์มีความจำเป็นที่จะต้องมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์โดยรูปแบบพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมที่มีต่อกันแล้วแต่เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งแบบแผนการปฏิบัติจะเป็นไปตามบรรทัดฐานทางสังคมที่กำหนดขึ้นมาร่วมกันอย่างชัดเจน ถือเป็นมาตรฐานทางสังคมสำหรับใช้แก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นภายในสังคมและทำให้สังคมดำรงอยู่ต่อไป โดยแต่ละคนล้วนแล้วแต่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ได้ทำไปแล้ว การป้องกันผลเสียที่จะตามมา รวมถึงการพยายามที่จะรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้วให้คงดำรงอยู่ต่อไปจึงถือได้ว่าเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งในแง่ของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) นั้น จะมีความหมายถึงพื้นฐานทางด้านจริยธรรมที่บุคคลในสังคมแต่ละคนจะต้องรู้จักรับผิดชอบต่อความประพฤติของตนเอง ซึ่งการกระทำเหล่านั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น และต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วย อรรถยญา ขมมูลเทียน และคณะได้ให้ความเห็น โดยความรับผิดชอบต่อสังคม คือหน้าที่ของแต่ละบุคคลต่อการมีส่วนร่วมในสังคมที่ตนเองอยู่ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

- 1) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ในการเป็นพลเมือง คือ การประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎหมาย กฎระเบียบของสังคม ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เสียภาษีอากร ช่วยดูแลรักษาทรัพย์สินและผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่กระทำการใดที่จะก่อให้เกิดผลกระทบในทางเสียหายต่อสังคม และรู้จักมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ผู้อื่นเท่าที่ตนเองจะทำได้ตามความสามารถ
- 2) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว คือรู้จักเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ให้ความช่วยเหลืออุปการะ ให้การสนับสนุนบุคคลในครอบครัว รวมถึงรักษาและสร้างชื่อเสียงที่ดีให้กับครอบครัวของตนเอง
- 3) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา คือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ เคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์ ทำงานตามที่ตนได้รับมอบหมาย ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและวางแผนรักษาทรัพย์สินสมบัติของสถานศึกษาของตนเอง
- 4) ความรับผิดชอบต่อมิตรสหาย คือให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบ เคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน ว่ากล่าวตักเตือนกันด้วยปรารถนาดีเมื่ออีกฝ่ายกระทำความผิด และรู้จักให้อภัยไม่

อาฆาตพยาบาทปองร้ายกัน (ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคล, (วันที่สืบค้น 21 มกราคม 2566), แหล่งที่มา [www. sites.google.com](http://www.sites.google.com))

ในสังคมไทยอันเป็นสังคมประชาธิปไตยที่สภาพสังคมมีความแตกต่างหลากหลาย ดังนั้นการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายเหล่านี้คนในสังคมจะต้องรู้จักการใช้สิทธิเสรีภาพของตนเอง ควบคู่ไปกับการมีความรับผิดชอบต่อการเคารพผู้อื่น รวมถึงมีความตระหนักรู้เสมอว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตสาธารณะ และมีความกระตือรือร้นในการที่จะร่วมกันแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมภายใต้การใช้กฎกติกาที่กำหนดขึ้นร่วมกัน ทั้งนี้การสร้างความเข้าใจ และปลูกจิตสำนึกทางด้านความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริงนั้น จะต้องปลูกฝังให้คนในสังคมมีความตระหนักถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมในทุกระดับและทุกรูปแบบ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ความรับผิดชอบต่อเหล่านั้นควรที่จะต้องมีการปฏิบัติและแสดงออกด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่เป็นการกระทำเพราะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ โดยสิ่งสำคัญคือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติ อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ดีเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในอนาคตได้

สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่

ในสถานการณ์ที่สังคมไทยยุคใหม่กำลังเผชิญ คือ ปัญหาด้านคุณธรรมของคนในสังคมเพราะผู้คนขาดความรับผิดชอบต่อมากขึ้น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ขาดการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ตามมาอีกมาก เช่น การคอร์รัปชัน การขาดความสามัคคี โดยเฉพาะในเรื่องความเป็นปัจเจก เช่น ปัญหาความเครียด โรคซึมเศร้า การติดเหล้า บุหรี่ หรือการฆ่าตัวตายที่พบว่ามีอัตราเพิ่มสูงขึ้น และกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ จนทำให้เกิดแนวโน้มว่าคุณธรรมของคนในสังคมกำลังเริ่มส่อไปในทางวิกฤต (การประชุมวิชาการคุณธรรมในพื้นที่ทางสังคม, (วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2566), [www. dl.moralcenter.or.th](http://www.dl.moralcenter.or.th).) ดังจะเห็นได้ว่ามีข่าวความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องมาจากการขาดคุณธรรมและจริยธรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งในหลายกรณีเกิดเพราะความเห็นต่างและความหลากหลายทางความคิดที่ต่างฝ่ายต่างก็มีความเชื่อมั่นในความคิดของตนเอง หรือเกิดความขัดแย้งเพราะอคติส่วนตัว บางครั้งมีการสร้างข่าวปลอมเพื่อให้เกิดความเข้าใจผิดเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง ซึ่งการสื่อสารโต้ตอบกันได้อย่างรวดเร็ว ร่วมกับระดับของภาษาที่ใช้ไม่ได้ถูกจำกัดและความสามารถในการปกปิดตัวตนที่แท้จริงในการแสดงความคิดเห็น จึงทำให้เกิดความขัดแย้งที่นำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง ศิริประภา ขวณะญาณ, โครงการ มิติเชิงจริยศาสตร์และญาณวิทยาของคนไทย: การพิจารณาผ่านข้อขัดแย้งเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและระเบียบวินัยในเว็บสื่อสังคมออนไลน์, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (2563, หน้า 22)

ดังจะเห็นได้จากเรื่องการบูลลี่หรือใช้ถ้อยคำรุนแรงต่อว่าผู้อื่นในสังคมยุคใหม่ซึ่งหลายกรณีก็ส่งผลกระทบต่อเหยื่อตามมา เช่นกรณีเหตุการณ์นักเรียนชั้น ป.6 ถูกเพื่อนร่วมชั้นทำเพชฌัญญูปลอมไปด่าทอผู้อื่นจนสร้างความเข้าใจผิด ทำให้ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจอย่างรุนแรงจนอาจนำไปสู่การเป็นโรคซึมเศร้า ดังตัวอย่างภาพข่าวต่อไปนี้



ที่มาของภาพ: ทูบโด๊ะข่าว, ออนไลน์ 2565. แหล่งที่มา www.amarintv.com

(วันที่สืบค้น 26 มกราคม 2566)

นอกจากความขัดแย้งที่กล่าวมาแล้ว การใช้อินเทอร์เน็ตกันอย่างแพร่หลายในสังคมยุคใหม่ยังได้ก่อให้เกิดโรคทนรอไม่ได้ (Hurry Sickness) ขึ้นด้วย โดยข้อมูลจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ระบุว่าผู้ที่เป็โรคนี้จะเป็นคนขี้เบื่อ หงุดหงิดง่าย ใจร้อน และมีความเครียดง่าย ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีและอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยยุคใหม่ ทุกอย่างสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็วจนทำให้กลายเป็นความเคยชินเมื่อเจอสถานการณ์ที่ไม่ได้ตั้งใจจะเกิดความกระวนกระวาย ส่งผลให้มีอารมณ์ที่แปรปรวนทำให้เกิดผลเสียตามมาคือ กลายเป็นคนที่อารมณ์ฉุนเฉียวขี้โมโห มีความหงุดหงิดเมื่อเจอสถานการณ์ที่ต้องรอ เช่น การรอลิฟท์ รอสัญญาณไฟแดง หรือรอคิว เป็นต้น ซึ่งภาวะเช่นนี้จะเป็ปัจจัยที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ส่งผลถึงคนรอบข้างและแผ่ขยายสู่สังคมส่วนรวมได้ และหากปล่อยเอาไว้วันนั้นก็จะเป็นไปสู่วามรุนแรงของโรคที่มากขึ้นจนอาจถึงระดับที่ควบคุมตนเองไม่ได้ตามมา (รู้จักโรคทนรอไม่ได้ (Hurry Sickness) พร้อมกับ 6 สัญญาณช่วยเช็คว่าคุณกำลังเป็นโรคนี้หรือไม่, (วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2566), แหล่งที่มา: www.thestandard.com.)

นอกจากนี้สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ยังได้แสดงข้อมูลทีระบุว่าสาเหตุหลักของการเกิดอุบัติเหตุ คือพฤติกรรมของผู้ขับขี่ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร เช่น การขับรถตัดหน้า กระชั้นชิด ไม่หยุดรถให้คนข้ามถนน หรือขับขี่เร็วเกินกว่ากฎหมายกำหนด และยังมีข้อมูลสถิติเกี่ยวกับเรื่องความรุนแรงในครอบครัวอันเนื่องมาจากการดื่มแอลกอฮอล์ด้วยว่า ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ที่ผ่านมา คนส่วนมากต้องใช้ชีวิตที่บ้านและมีการดื่มแอลกอฮอล์มักจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม คือ การใช้คำพูดรุนแรง หรือการทำร้ายร่างกายบุคคลในครอบครัวมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นเพราะเกิดจากการความมึนเมาจากการดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดด้วย (กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม (กขส.), [ออนไลน์], (วันที่สืบค้น 22 มกราคม 2566), แหล่งที่มา www.nesdc.go.th)

จากประเด็นตัวอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาทางสังคมอันมีมาแต่เดิมและเมื่อมีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 เพิ่มขึ้นมา ยิ่งทำให้คนในสังคมไทยส่วนใหญ่เกิดความเดือดร้อน สภาพความเห็นแก่ตัว ไม่มีระเบียบวินัยเอาแต่ใจเปรียบซึ่งกันและกัน รวมถึงการขาดความยับยั้งชั่งใจ ขาดสติ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาหลัก 3 ด้านของคนในสังคมยุคใหม่นี้ได้ปรากฏขึ้น

อย่างชัดเจน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องเร่งแก้ไขโดยการทำให้คนในสังคมยุคใหม่นี้หันกลับมาสนใจคนอื่นมากขึ้น ลด ละ ความเห็นแก่ตัวเพิ่มความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกัน เสริมสร้างความมีระเบียบ และรู้จักยับยั้งชั่งใจซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านอื่นๆ ให้ดีขึ้นได้ต่อไป

หลักธรรมที่เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่

คนในสังคมยุคใหม่ควรต้องมีความเข้าใจว่าหลักของบุญกิริยาวัตถุที่มีอยู่ 3 ประการ คือ ทาน ศีล และภาวนานั้น ไม่ใช่เป็นแค่การทำบุญตามกิจกรรมทางศาสนา แต่ยังมีความหมายรวมถึงหลักประพฤติตนในการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน รู้จักเสียสละ มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ของตนและรู้จักควบคุมตนเองทั้งทางกายทางวาจา ระวังระวังระวังความคิดต่างๆ มีสติ-สัมปชัญญะ ในการดำเนินชีวิตให้เป็นไปในแนวทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและผู้อื่น ซึ่งหลักปฏิบัติเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนเกื้อกูลในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ดังเช่นที่ปรากฏข้อความในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตก อัฐก-นวกนิบาต บุญกิริยาวัตถุสูตรว่า ผู้หวังประโยชน์สุข ควรฝึกฝนบำเพ็ญบุญนี้เท่านั้น ที่ให้ผลเลิศติดต่อกันไป มีสุขเป็นกำไร คือควรบำเพ็ญทาน ควรประพฤติธรรมสม่ำเสมอ และควรเจริญเมตตาภาวนา บัณฑิตครั้งเจริญธรรม 3 ประการ ย่อมเข้าถึงโลกที่มีสุข ปราศจากการเบียดเบียนกัน (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 23 ข้อ 36 หน้า 294)

บุญกิริยาวัตถุ คือ ?

บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง กุศลทั้งหลายที่ให้ผลในภพที่ควรบูชาหรือชำระสันดานของตน ที่เชื่อว่าเป็นบุญกิริยาเพราะต้องทำด้วยเหตุด้วยปัจจัยทั้งหลาย ชื่อว่าบุญกิริยาวัตถุเพราะความเป็นที่ตั้งแห่งอานิสงส์นั้นๆ หรือแยกอธิบายว่า บุญกิริยา คือการตั้งใจบำเพ็ญบุญ วัตถุ คือ ที่ตั้งหรือเหตุให้เกิดอานิสงส์ต่างๆ ดังนั้นบุญกิริยาวัตถุจึงหมายถึง การบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้เกิดอานิสงส์ หรืออธิบายอย่างสั้นว่าการบำเพ็ญบุญอันเป็นเหตุให้ได้อานิสงส์

ประเภทของบุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ หรือ วิธีการปฏิบัติที่ได้กระทำแล้วทำให้เกิดบุญ อันเป็นผลทำให้เกิดความสุขประกอบไปด้วย 3 อย่างคือ

(1) ทานมัย หมายถึง บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการทำบุญที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงเพราะในสังคมมีผู้คนอยู่หลายจำพวกที่แตกต่างกันถ้าคนในสังคมไม่มีการให้ทาน ไม่มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันให้กับผู้ที่ด้อยกว่า กลุ่มที่ด้อยโอกาสก็จะเผชิญกับความลำบากมีความเดือดร้อนในการดำรงชีวิต แต่ถ้าคนในสังคมเห็นความสำคัญของการให้ทาน ผู้ที่มีฐานะและความพร้อมรู้จักละความตระหนี่และแบ่งปันให้กับผู้ที่ด้อยกว่าก็จะก่อให้เกิดผลดีทั้งกับผู้รับ คือช่วยให้เขาเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ยากลำบาก และฝ่ายผู้ให้เองนั้นย่อมได้รับผลของทานตามเจตนาที่ได้ตั้งใจเอาไว้ดีแล้วด้วย ดังนั้นทานจึงเป็นสิ่งสำคัญขั้นพื้นฐานที่จะช่วยพัฒนาจิตในระดับเบื้องต้น อันจะนำไปสู่การพัฒนาจิตในระดับของศีล และภาวนาซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจขั้นสูงต่อไป

(2) สีสัย หรือ สีล มีความหมายว่าปกติ คือ การปฏิบัติตนอยู่ในสภาพปกติตามธรรมชาติ และยังมีความหมายว่า เป็นความเย็นเพราะสามารถรักษาความทุกข์ทางใจได้ทำให้เกิดความปลาบปลื้มใจมีความสงบเย็น และยังมีความหมายในการอยู่ร่วมกันอีกประการหนึ่ง คือ สันติ เพราะเป็นสิ่งที่ควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบระเบียบ ไม่ล่วงละเมิดกัน จึงก่อให้เกิดความสงบสุขและสันติสุขในสังคม มีทั้งเจตนาสีล คือ การตั้งเจตนาในใจเอาไว้แต่ต้นว่าจะไม่กระทำความชั่ว เวมณีสีล คือตั้งใจละเว้นจากโอกาสที่จะกระทำความชั่ว ถึงแม้ว่ามีโอกาสก็จะไม่ทำอย่างเด็ดขาด และอวิตกกัมมสีล คือผู้รักษาสีลไม่ละเมิดสีลทั้งทางกายและทางวาจา (พระอุปัชฌาย์สเถระ, 2541, หน้า 26)

การทำบุญด้วยการรักษาสีล คือการไม่ทำความชั่วทั้งปวง ได้แก่ การละเว้นจากการทำบาปทั้งทางกาย และทางวาจาตามหลักปฏิบัติของอริยมรรคมีองค์ 8 โดยสีลที่เป็นหลักปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์เพื่อให้ดำเนินชีวิตด้วยความปกติสุข คือ การสำรวมระวังรักษากายและวาจาให้อยู่ในความปกติเรียบร้อยคือ สีลระดับต้น หรือ เบญจสีล หรือสีล 5 ได้แก่ การปฏิบัติโดยเว้นจากการกระทำความชั่ว 5 ประการ คือ

- 1) ปาณาติปาตา เวมณี คือ การไม่ฆ่า หรือ ละเว้นจากการทำร้ายชีวิตของผู้อื่น
- 2) อทินนาทานา เวมณี คือ การไม่ลักทรัพย์ งดเว้นจากการขโมยหรือการนำสิ่งของของผู้อื่นหรือเอาของที่เขาเจ้าของไม่อนุญาตมาเป็นของตนเอง รวมถึงการละเมิดลิขสิทธิ์การคัดลอกข้อมูลของผู้อื่นด้วย
- 3) กาเมสุมิจฉาจา เวมณี คือการไม่ประพฤติดิฉินในกาม ไม่ล่วงละเมิดในลูก ภรรยา หรือสามีของผู้อื่น
- 4) มุสาวาทา เวมณี คือ การเว้นจากการกล่าวคำเท็จ คำพูดที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง บิดเบือนคำโกหกหลอกลวง

5) สุราเมรัยมัชปาทัฏฐานา เวมณี คือ การงดเว้นจากการดื่มสุราหรือการเสพของมึนเมาอื่นๆ รวมถึงยาเสพติดทั้งหลายที่ทำให้เกิดความประมาทด้วย

สีล 5 นี้ยังมีชื่อเรียกอื่นอีกหลายประการ เช่น สิกขาบท 5 หรือข้อปฏิบัติในการฝึกตน 5 ประการ หรือ นิจสีล ที่มีความหมายว่า สีลที่บุคคลทั่วไปที่เป็นฆราวาสควรสมาทาน และปฏิบัติเป็นประจำโดยปกติ กล่าวได้ว่า สีล 5 นี้ คือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์หรือมนุษยธรรม (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, 2551, หน้า 175) เพราะประกอบไปด้วยข้อควรละเว้นทั้งหมด 5 ประการ ที่เมื่อมนุษย์และเทวดาผู้ใดละเว้นได้แล้วย่อมจะเกื้อกูลประโยชน์และความสุขแก่มนุษย์และเทวดาผู้นั้น

กล่าวโดยสรุปแล้วสีลมีความสำคัญ คือเป็นพื้นฐานแห่งการทำความดีทั้งหลายเพื่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม การเป็นผู้สำรวมระวังสีลจะทำให้ละเว้นจากการประพฤติดิฉินในทางทุจริตต่างๆ เป็นการป้องกันการล่วงละเมิดในชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นอันจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายในสังคม การรักษาสีลเป็นการทำจิตใจให้เบิกบานและเป็นหนทางนำผู้ที่รักษาสีลนั้นไปสู่พระนิพพานในที่สุดด้วย

(3) ภาวนามัย หมายถึง บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา ในคัมภีร์อรรถกถาได้ให้ความหมายของคำว่าภาวนาเอาไว้ว่า คือธรรมอันเป็นเหตุให้ผ่องแผ้ว ซึ่งมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่

สมถภาวนา คือ การฝึกอบรมจิตในระดับที่ก่อให้เกิดความสงบ สมาธิ เป็นที่ตั้งแห่งการทำงาน เป็นที่ตั้งของการปรารภความเพียร โดยผลที่ต้องการจากสมถภาวนาตามหลักพุทธศาสนาคือ การสร้างสมาธิให้ตั้งมั่นควรแก่การทำงานและเพื่อใช้เป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนาในลำดับต่อไป

วิปัสสนาภาวนาในทีฆนิกาย สุมังคลวิลาสินี ปาฎิการวรรคอรธกถา (อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553, เล่ม 78 หน้า 28) คือ มีกิริยาที่รู้ชัดเข้าไปกำหนดภาวะที่รู้มีความรู้อย่างแจ่มแจ้งจนเกิดปัญญา ซึ่งปัญญานี้คือเครื่องนำทาง ทำลายกิเลส เป็นอาวุธและแสงสว่างทำให้เป็นผู้มีสัมมาทิฐิ เป็นทางที่ทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งได้อย่างแท้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่มที่ 20 ข้อ 32 หน้า 76)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมีข้อสังเกตในการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุว่า ถ้าผู้ใดไม่มีโอกาสทำทาน เพราะขาดแคลนทุนทรัพย์แล้วก็ยังสามารถทำบุญในลักษณะอื่นที่ไม่ต้องใช้เงินและได้อานิสงส์มากกว่าการทำทานด้วย คือ รักษาศีล และเจริญภาวนา ซึ่งบุญกิริยานี้เป็นการทำบุญที่สามารถทำได้ไม่ยาก ไม่จำกัดเพศ วัย วันเวลา และสถานที่ อีกทั้งยังเป็นบุญที่ส่งผลให้เห็นในทันทีด้วย เช่น ถ้าเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นก็ย่อมจะเป็นผู้ที่มีแต่คนรักใคร่ยินดี เป็นต้น

อานิสงส์ของบุญกิริยาวัตถุ

การบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุนี้ถือเป็นการทำบุญที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา และเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ทุกวันถ้าหากว่าเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในหลักของบุญกิริยาวัตถุก็จะสามารถสั่งสมบุญในแต่ละวันให้มากขึ้นได้ ดังที่ปรากฏในธรรมบทว่า บุคคลอย่าสำคัญว่าบุญเล็กน้อยคงจักไม่มาถึง แม้หมอน้ำยังเต็มด้วยน้ำที่ตกลงมาทีละหยดๆ ได้ ฉะนั้น คนมีปัญญาเมื่อสั่งสมบุญแม้ทีละน้อยก็เต็มด้วยบุญได้ฉนั้น (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 25 ข้อ 122 หน้า 69) จะเห็นได้ว่าการทำบุญแต่ละอย่างนั้นถึงแม้จะทำทีละน้อยแต่ก็จะส่งผลให้เกิดอานิสงส์ได้ดังนี้

อานิสงส์ของทาน

ทานจะนำความสุขมาสู่ผู้ให้ทาน ได้แก่ สุขที่นำปรารภณา นำพอใจและเป็นหนทางไปสู่สวรรค์เมื่อผู้นั้นสิ้นชีวิต ผลของทานที่เกิดขึ้นเปรียบเสมือนน้ำในมหาสมุทรที่ไม่สามารถนับปริมาณได้ การให้ทาน ถือเป็นการทำบุญในระดับพื้นฐานก่อนที่จะพัฒนายกระดับจิตไปสู่การทำบุญในระดับอื่นที่สูงขึ้น และมีความประณีตขึ้น เพราะทานถือเป็นเรื่องตักแต่งจิตใจของผู้ที่เจริญสมณะและวิปัสสนา เนื่องด้วยทานนั้นเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมทำให้จิตใจของผู้ทำทานนั้นมีความอ่อนโยน ก่อให้เกิดความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น เป็นการฝึกจิตของทั้ง 2 ฝ่าย โดยผู้ได้รับทานนั้นก็ย่อมมีความยินดีด้วยว่าตนได้รับซึ่งทานนั้นแล้ว ส่วนจิตผู้ให้ย่อมมีความอ่อนโยนยิ่งกว่าด้วยว่าเขาผู้นั้นเป็นผู้ทำให้ทานสำเร็จดีแล้ว ดังปรากฏในอังคุตตรนิกาย มโนรลปุรณี อัฐกนิบาตอรธกถา ความว่า การให้ทานเป็นการฝึกจิตที่ยังไม่ได้ฝึก การไม่ให้ทานเป็นการประทุษร้ายจิตที่ฝึกแล้ว (อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548, ข้อ 31 หน้า 353)

อานิสงส์ของศีล

หลักปฏิบัติเรื่องศีลนี้ ถือเป็นข้อปฏิบัติที่นำมาซึ่งความสุขแก่ตนเองส่วนรวม เพราะเป็นการละเว้นจากการทำร้ายเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งโดยทางกายและทางวาจา เป็นสิ่งที่ควรรักษาไว้เพราะจะนำมาซึ่งสมบัติทุกประเภทได้แก่มนุษยสมบัติ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ ผู้ที่มีศัลย้อมมีความระมัดระวังสำรวมตนไม่ให้ประพฤดิหรือพูดในทางทุจริต จึงทำให้เป็นผู้ที่มีเพื่อนมาก มีแต่คนรักใคร่ เป็นผู้ที่ได้รับคำชมเชย ค่ายกย่องสรรเสริญอยู่เสมอ พุทธองค์ได้ทรงแสดงเอาไว้แก่พระอรหันต์ทั้งหลายว่า ผู้ที่ปรารถนาในความสุขผู้หนึ่งพึงต้องเป็นผู้รักษาศีล เพราะศีลจะทำให้ผู้ที่เพียรรักษานั้นประสบกับความสุข 3 ประการ คือ ได้รับความสรรเสริญ ค่ายกย่องชมเชย ได้โภคทรัพย์ และได้ไปเกิดในสุคติ

อานิสงส์ของภาวนา

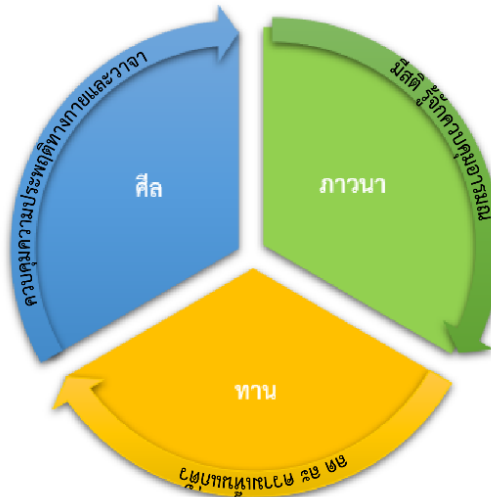
การเจริญวิปัสสนาภาวนานั้นมีประโยชน์อยู่มากมาย คือ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดปัญญา รู้เห็นตามความเป็นจริงในสิ่งต่างๆ ทั้งกุศล อกุศล รวมทั้งที่ไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศล (อภยากตธรรม) ด้วย ทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสงบเยือกเย็นมีความผ่องใสเป็นสุขหรือที่เรียกว่า สมานิสุข การเจริญวิปัสสนาภาวนาจึงถือได้ว่าเป็นการอบรมพัฒนาจิตของมนุษย์ เพื่อให้ลดละกิเลส คือ โมหะ โลภะ โทสะ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดและสามารถวัดผลได้เป็นแบบรูปธรรม โดยผู้ฝึกปฏิบัติวิปัสสนาจะเกิดการพัฒนาจิตจนนำไปสู่ปัญญา เกิดความสุขต่อตนเองแล้วค่อยๆ ขยายผลพัฒนาไปสู่ผู้อื่นและสังคมส่วนรวมได้อย่างเป็นระดับขั้นตอนดังนี้คือ

- 1) ระดับตนเอง คือ สามารถหาความรู้และเหตุผลมาช่วยแก้ไขปัญหาดังๆ ได้ดี มีหิริโอตตปปะที่ เกิดขึ้นเอง ทางกาย วาจา ใจต่อผู้อื่น เกิดศรัทธาในเรื่องการทำดี ละเว้นความชั่ว
- 2) ระดับครอบครัว คือ สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เกิดความสุขขึ้นในครอบครัวได้ เช่น ปรับตัวเองให้เข้ากับครอบครัวได้ดีขึ้น ไม่สร้างปัญหา ช่วยเหลืองาน มีความรับผิดชอบมากขึ้น เป็นตัวอย่างที่ดีในการอบรมสั่งสอนลูกหลานให้มีวิถีชีวิตที่ดีงาม ทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข
- 3) ระดับการทำงาน จะช่วยให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำงานเสร็จเร็วขึ้น มีการควบคุมความคิด คำพูดและการกระทำได้ดี ลดปัญหากับเพื่อน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบข้าง
- 4) ระดับคู่ครองและสังคมเพื่อน จะเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ชักชวนกันประกอบคุณงามความดี สร้างประโยชน์ให้กับตนเองและคู่ครองหรือกลุ่มเพื่อนของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ลด ละ เลิกความประพฤดิที่ไม่ดีต่างๆ ไม่ชักจูงกันไปในทางเสื่อม
- 5) ระดับประเทศชาติ วิปัสสนากรรมฐานจะช่วยให้บุคคลมีหิริโอตตปปะ รู้หน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมซึ่งมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศชาติ

การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธ

คนในสังคมยุคใหม่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการขาดความรับผิดชอบต่อที่สำคัญใน 3 ด้านหลัก คือ มีความเห็นแก่ตัว ไร้น้ำใจ ไม่มีระเบียบวินัย และขาดสติ ไม่รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง ซึ่งผู้เขียนได้นำมาเทียบเข้ากับหลักบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล และภาวนา และพบว่าจากความคิดเห็นของคนในสังคมยุคใหม่นี้ให้ความสำคัญต่อประเด็นปัญหาทั้ง 3 ด้านในระดับที่ใกล้เคียงกัน โดยหลักบุญกิริยาวัตถุนี้เป็นหลักที่ควรปฏิบัติให้ครบถ้วนทั้ง 3 ประการ และถ้าคนในสังคมยุคใหม่ใช้ทานเป็นบาปฐานและมีใจตั้งมั่นในการให้ ก็จะทำให้จิตของ

ผู้นั้นเกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสุขจากการเป็นผู้ให้ เกิดเป็นปิตุสขซึ่งถือว่าเป็นจิตที่มีเมตตา ส่งผลให้จิตใจยกระดับขึ้นสู่ความเป็นผู้มีศีล เพราะไม่อยากเบียดเบียน แกร่งแย่งหรือทำร้ายใคร เกิดหิริ-โอตตปปะ คือละอายและเกรงกลัวต่อการทำบาปทั้งปวง เมื่อจิตมีสภาพเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาให้เป็นระดับปัญญา เกิดสัมมาทิฐิที่ย่อมเห็นประโยชน์ในการบำเพ็ญทานให้มากขึ้นเพื่อเป็นการเกื้อกูลผู้อื่นวนสืบเนื่องต่อไป ดังภาพ



แผนภาพความสัมพันธ์กันของการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ: ที่มาของโมเดลโดยผู้วิจัย

จากแผนภาพแสดงความสัมพันธ์กันของการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุด้านบน ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์เป็นรูปแบบการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธโดยได้นำเสนอเป็น “รูปแบบของความรัก (LOVE Model)” อันมีแนวทางปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้วยการให้ทาน

การแก้ปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ในด้านความเห็นแก่ตัว ไร้น้ำใจ ให้เสริมสร้างด้วยหลักของการให้ทาน คือ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ (L=Learning) เกี่ยวกับเรื่องของทาน ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เล็งเห็นถึงประโยชน์ในการให้ การเอื้อเฟื้อ และอันสงสยของการให้ทาน เพื่อให้รู้จักลด ละความเห็นแก่ตัว รู้จักแบ่งปัน ซึ่งจะก่อให้เกิดผลคือ ทำให้คนในสังคมยุคใหม่รู้จักการให้ทานมากขึ้นโดยเฉพาะธรรมทาน ได้แก่การให้คำสั่งสอน คำแนะนำรวมถึงการให้กำลังใจที่ดี เช่น การโพสต์หรือคอมเมนต์ในเชิงบวกเพื่อสร้างกำลังใจ สอนให้เรียนรู้การใช้อุปกรณ์หรือแอปพลิเคชันต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน องค์กร หรือวัด ผ่านทางออนไลน์ได้มากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีการแบ่งปันกระจายเป็นวงกว้างขึ้นในสังคม โดยผู้เขียนได้แสดงหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยทานต่อหน้าที่ด้านต่างๆ ดังนี้

การเสริมสร้างความรับผิดชอบด้วยหลักของทานต่อหน้าที่ด้านครอบครัว คือ บุคคลในครอบครัวที่มีบทบาทหน้าที่ต่างกันต้องเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับความสำคัญของการให้ เป็นกำลังใจที่ดีซึ่งกันและกันโดยไม่จำกัดว่าผู้อายุน้อยกว่าต้องเป็นผู้รับ แต่ทั้งสองฝ่ายต้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การเสริมสร้างความรับผิดชอบด้วยหลักของทานต่อการเป็นพลเมือง ต่อสถานศึกษาและต่อมิตรสหาย คือเรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญใน

การให้เพื่อส่วนรวม โดยต้องเป็นผู้ที่จักวางใจให้รักผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน ยื่นมือให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ด้อยโอกาสว่าเพื่อสร้างกำลังใจที่ดีซึ่งกันและกัน อันเป็นส่วนในการสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น

2) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้วยหลักของศีล

สำหรับสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบในด้านความไร้ระเบียบวินัย ต้องเสริมสร้างด้วยหลักของศีล คือมุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในระเบียบ ไม่ละเมิดข้อบังคับของสังคม (O=Obedience) ฝึกให้เป็นผู้รู้จักตนเอง เรียนรู้บทบาทและสถานะของตนเพื่อให้ตระหนักว่าตนคือส่วนหนึ่งของสังคม ไม่ฝ่าฝืนและประพฤติตามกฎระเบียบของสังคมที่ตนอยู่ สื่อสารกับผู้อื่นด้วยความสุภาพ ใจกว้างที่ดี ไม่กล่าวคำหยาบคายให้ร้าย หรือกล่าวคำที่เป็นเท็จ โดยเฉพาะในทางออนไลน์ สื่อโซเชียลมีเดียต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความเคารพซึ่งกันและกัน อยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาชีวิตของตนเองให้ได้สมบูรณ์ได้ตามสถานะของตน โดยผู้เขียนได้เสนอหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยศีลต่อหน้าที่ด้านต่างๆ ดังนี้

การเสริมสร้างความรับผิดชอบด้วยหลักของศีลต่อหน้าที่ด้านครอบครัว คือ คนในครอบครัวต้องอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์ต่อกัน ทั้งสามี-ภรรยา บิดามารดา-บุตร และพูดจาสื่อสารกันด้วยถ้อยคำที่เป็นความจริง ไม่กล่าวร้ายซึ่งกันและกัน ใจกว้างที่สุภาพตามความเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ดื่มสุรา ยาเสพติดอันจะทำให้เกิดความขัดแย้ง ทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัวได้ การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อหลักของศีลต่อการเป็นพลเมือง ต่อสถานศึกษาและต่อมิตรสหาย คือประพฤติปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคมและสถานศึกษาที่ตนอยู่อย่างเคร่งครัด ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และสื่อสารต่อสังคมส่วนรวมด้วยความเคารพสิทธิ ไม่เสพยาเสพติดหรือดื่มสุราอันจะส่งผลกระทบหรือทำให้เกิดปัญหาต่อสังคมที่ตนอยู่ได้

3) การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้วยการภาวนา

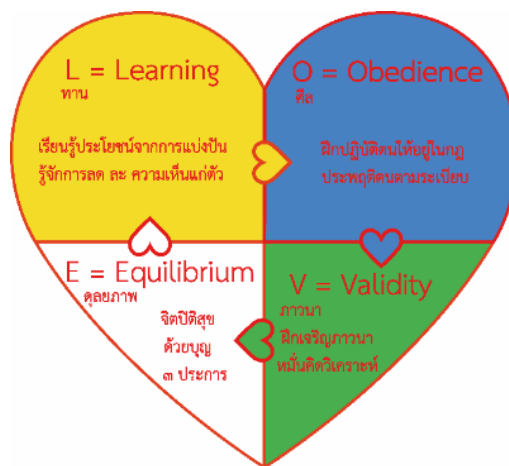
สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบในด้านความใจร้อน ขาดสติ ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ ที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่ ให้เสริมสร้างด้วยหลักของ ภาวนา คือ สอนให้รู้และเข้าใจในเรื่องหลักการและเหตุผล การมีสติยังคิด รู้จักคิดและวิเคราะห์ที่แท้ที่ไป (V=Validity) จากการฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้รู้จักความเสมอภาควางใจเป็นกลาง และเรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเป็นผู้ที่รู้จักใช้เหตุและผลสามารถคิดวิเคราะห์ได้ดี มีความเข้าใจปัญหาและให้ความร่วมมือแก้ไข มีการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และสามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นได้ โดยผู้เขียนได้เสนอหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยภาวนาต่อหน้าที่ด้านต่างๆ คือ

การเสริมสร้างความรับผิดชอบด้วยหลักของภาวนาต่อหน้าที่ด้านครอบครัว คือ สมาชิกในครอบครัวต้องฝึกในการเจริญสติในชีวิตประจำวัน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจให้เรื่องของหลักของความเป็นเหตุเป็นผล รู้จักคิด วิเคราะห์สิ่งต่างๆ ด้วยสติ เมื่อเกิดสถานการณ์คับขันหรือมีปัญหาสมาชิกในครอบครัวต้องร่วมมือร่วมใจกันใช้สติในการคิดหาทางออกร่วมกันเพื่อให้ครอบครัวของตนผ่านสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ด้วยดีไม่ขยายผลไปกระทบต่อสังคมส่วนรวม และการเสริมสร้างความรับผิดชอบด้วยหลักของภาวนาต่อการเป็นพลเมือง ต่อสถานศึกษาและต่อมิตรสหาย คือดำเนินชีวิตด้วยสติ ไม่ด่วนตัดสินใจหรือตัดสินใจก่อนที่จะพิจารณาสถานการณ์ที่

เผชิญ รู้จักวางใจเป็นกลางรักษาใจของตนไม่ให้เอนเอียงหรือหวั่นไหวไปตามสิ่งที่มากระทบ คิดและทำสิ่งต่างๆ ด้วยการใช้เหตุและผล เพื่อให้เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกที่ดี มีhiriโอตตปปะสามารถพัฒนาตนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ แก่สังคมต่อไป

การปฏิบัติตามหลักการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่เชิงพุทธ ด้วยหลักปฏิบัติบุญกิริยาวัตถุครบทั้ง ๓ ประการข้างต้น ย่อมก่อให้เกิดผลในด้านดีที่ตามมา คือ คนในสังคมยุคใหม่อยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน มีระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนกัน และเป็นผู้ที่รู้จักใช้หลักของเหตุและผลในการคิดวิเคราะห์ ทำให้เป็นผู้ที่มีจิตใจที่สงบเยือกเย็นอันนำไปสู่เป็นความสมดุลทางใจ (E=Equilibrium) ทำให้เป็นผู้ที่มีสัมมาทิฐิ สามารถพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์อันจะส่งผลให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมต่อไป

LOVE ที่แปลว่าความรักนี้ผู้เขียนเห็นว่าคือหลักเมตตาในทางพระพุทธศาสนา คือรักทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งสามารถฝึกปฏิบัติตนให้เป็นผู้ที่มีเมตตาได้ด้วยการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ โดยเริ่มจากสิ่งที่ทำได้ง่ายที่สุดคือ การให้ การแบ่งปัน เมื่อได้ให้แล้วก็ย่อมจะทำให้จิตของผู้ให้นั้นมีปีติสุข เมื่อมีจิตใจอิ่มเอิบในความสุขขณะนั้นก็ย่อมไม่ปรารถนาที่จะเบียดเบียนหรือให้ร้ายผู้อื่น เป็นการยกระดับจิตใจขึ้นสู่ความมีศีล เมื่อเป็นผู้มีศีลบริบูรณ์แล้วก็ย่อมทำให้จิตใจสงบ มีความสบายใจเพราะไม่มีจิตคิดร้าย ย่อมเกิดปัญญาที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้นไปอันจะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อให้สังคมสงบสุขเป็นประโยชน์ท่าน และเพื่อเป้าหมายเพื่อให้ตนเองได้เข้าถึงที่สุดแห่งธรรมอันเป็นประโยชน์ตนโดยครบถ้วนทุกฝ่ายทุกประการ ดังแผนภูมิ LOVE Model ต่อไปนี้



แผนภูมิความสัมพันธ์ของ LOVE Model : ที่มาของโมเดลโดยผู้วิจัย

จากแผนภูมิภาพความสัมพันธ์ของ LOVE Model ผู้เขียนได้แสดงความสัมพันธ์ของการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้วยบุญกิริยาวัตถุ โดยใช้สัญลักษณ์แทนด้วยภาพจิ๊กซอว์รูปหัวใจที่แบ่งออกเป็น 4 ห่อง อันแสดงถึงหัวใจหลักของการปฏิบัติตามโมเดลนี้ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันและมีพื้นฐานจากความรัก คือรักคนอื่นเสมือนรักตนเองโดยเริ่มที่ท่าน คือรู้จักให้ แบ่งปันแก่ผู้อื่นทำให้คลายความเห็นแก่ตัว แล้วพัฒนาไปสู่ศีล คือการรักษาตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยไม่ละเมิดผู้อื่น ไม่พูดกล่าวร้าย และภาวนาคือการควบคุมจิตใจและอารมณ์ของตนให้คิดดี มีสติสัมปชัญญะอยู่เสมอ เมื่อปฏิบัติครบถ้วน 3 ประการนี้ จะทำให้เกิดจิตที่เป็นดุลยภาพมีความปีติสุข สงบเหมาะกับการพัฒนาตนเองสู่สังคมต่อไป สี่ที่ใช้ในโมเดลนี้สื่ออารมณ์ของสี่

ในทางจิตวิทยาด้วย คือ ทาน = สีเหลือง เพราะเป็นสีที่แสดงถึงความสดชื่น อันหมายถึงผลที่เกิดจากการให้ ก่อให้เกิดจิตที่มีปิตุสุขเบิกบาน ศีล = สีนํ้าเงิน คือสีที่แสดงถึงความเยือกเย็น สงบเสถียร อันหมายถึงผลที่เกิดจากการปฏิบัติตนอยู่ในศีล ย่อมก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่ตนเองและสังคม ภาวนา = สีเขียว ซึ่งเป็นสีที่ให้ความรู้สึกเป็นกลาง สงบ ความอยู่เย็นเป็นสุขและเจริญรุ่งเรือง อันเป็นการสะท้อนผลจากความเป็นผู้ที่มีเหตุ มีผล มีสติในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง และ ดุลยภาพ = สีขาว ซึ่งสีที่เป็นสัญลักษณ์ของความบริสุทธิ์ สันติภาพ ความมีปิตุสุข สว่าง ซึ่งหมายถึงประโยชน์สูงสุดจากการปฏิบัติตาม LOVE Model อย่างครบถ้วน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองคือเป็นผู้ที่มีจิตใจดี มีจิตสำนึกต่อสังคมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมคือ เกิด สันติภาพในการอยู่ร่วมกัน

บทสรุป

จากสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่สามารถใช้หลักปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น โดยการส่งเสริมและรณรงค์ให้ลดความเห็นแก่ตัว โดยการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทาน เน้นจัดกิจกรรมรูปแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างบุคคล ให้งดพื้นที่ไปสัมผัสกับบรรยากาศและความรู้สึกร่วมของการเป็นผู้ให้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการกิจกรรมจิตอาสาต่างๆเพื่อลดความเห็นแก่ตัว ด้านการลดพฤติกรรมการฝ่าฝืนกฎระเบียบ เน้นหลักของศีลคือ ฝึกเรียนรู้ตนเองว่าอยู่ในสถานะและบทบาทใดผ่านกิจกรรมต่างๆ รวมถึงจัดกิจกรรมฝึกอบรมทางด้านการสื่อสารให้คำพูดและข้อความที่แสดงออกไปประกอบด้วยความสุขและเป็นประโยชน์ ส่วนแนวทางในด้านการภาวนา คือ มุ่งเน้นการฝึกสติและสมาธิ ตามหลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนาไปสู่ระดับปัญญา โดยการจัดกิจกรรมเจริญสติ วิปัสสนาภาวนา โดยให้มีพระวิปัสสนาจารย์ หรือวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญมาบรรยายให้ความรู้ ในยุคใหม่นี้อาจเน้นรูปแบบออนไลน์ผ่านโซเชียลมีเดียต่างๆได้ เพื่อให้เกิดความตื่นตัวในทำบุญรูปแบบวิถีใหม่ในสังคมไทยและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 3 ที่สะดวกขึ้นด้วยจากหลักปฏิบัติเหล่านี้ผู้เขียนได้นำเสนอภายใต้ชื่อ รูปแบบของความรัก หรือ LOVE Model อันเกิดจากการใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ มาประยุกต์เข้ากับสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ด้านต่างๆ โดยเมื่อ LOVE Model นี้ถูกนำไปใช้ทั้งในสถานศึกษา หรือหน่วยงานต่างๆ ก็ย่อมจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเสริมสร้างลักษณะนิสัยของความเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น คือ ลดความเห็นแก่ตัว เพิ่มความมีระเบียบวินัย และเป็นผู้ที่มีสติ ควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีเพื่อประโยชน์ในการแก้ไขสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมยุคใหม่ที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง :**หนังสือ :**

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 17.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอุปัชฌาย์. (2541). *The Path of Freedom วิมุตติมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2558). *อรรถกถาพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รายงานการวิจัย :

ศิริประภา ชวนะญาณ. (2563). “โครงการ มิติเชิงจริยศาสตร์และญาณวิทยาของคนไทย: การพิจารณาผ่านข้อขัดแย้งเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและระเบียบวินัยในเว็บสื่อสังคมออนไลน์”.

(รายงานวิจัย). ฉบับสมบูรณ์ คณะอักษรศาสตร์: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

การประชุมวิชาการคุณธรรมในพื้นที่ทางสังคม, (2561). [ออนไลน์]. *นวัตกรรมส่งเสริมคุณธรรม 4.0* [สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566] แหล่งข้อมูลจาก www.dl.moralcenter.or.th

กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม (กขส.). *สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*, (2564). [ออนไลน์]. *ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสอง*. [สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566] แหล่งข้อมูลจาก www.nesdc.go.th

ทุบโต๊ะขาว, (2561). [ออนไลน์]. *อาฆาตแต่เด็ก! ปลอมเฟชสวมรอยแชทด่า-หมอซี่ป่วย “ไซเบอร์บูลลี่” รร.ช็อก! ไม่คิดวัย 13 ทำ*. [สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2566] . แหล่งข้อมูลจาก www.amarintv.com

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, (2560). [ออนไลน์]. *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. [สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566] แหล่งข้อมูลจาก www.plan.bru.ac.th

อรัญญา ชมมูลเทียน และคณะ, (2559). [ออนไลน์]. *ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคล*. [สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2566] แหล่งข้อมูลจาก sites.google.com.